

Új európai vidékfejlesztési koncepció - de egyelőre nem a gyakorlatban

[Jan Douwe van der Ploeg - Terry Marsden (eds): *Unfolding Webs. The Dynamics of Regional Rural Development*. Van Gorcum 2008. 262.p. ISBN: 978 90 232 4484 4]

Prof. Dr. Kulcsár László¹

Nyugat - magyarországi Egyetem, Sopron

Úgy tűnik nem a konvergencia, hanem a divergencia érvényesül a vezető európai tudományos megközelítések és az Unió vidékfejlesztési gyakorlata között. A vezető európai egyetemek vidékfejlesztéssel foglalkozó szakértői néhány évtizeddel előbbre járnak, mint a brüsszeli bürokraták, vagy azok gyenge Kelet - Európai másolatai. Ploeg és Marsden legújabb kötete erről tanúskodik, amely a CERES² könyvsorozatának 2008-ban kiadott új kötete. A könyvsorozatnak célja az, hogy elméleti keretet adjon a meglehetősen heterogén európai vidékfejlesztési törekvések számára. A kötet ugyan az EU 6. Keretprogram támogatásával készült, de eredményeiben és következtetéseiben lényegesen eltér az EU jelenlegi politikájától. A vidékfejlesztés nem politikai beavatkozások eredménye, vagy még kevésbé azokhoz kötődő pénzügyi folyamatoké, írják a szerkesztők a bevezetőben, hanem azoknak a változásoknak eredménye, amelyek a vidéki térségek gazdasági, társadalmi, kulturális és környezeti elemeinek egymáshoz való viszonyában bekövetkeznek. Ezek a változások újra konfigurálják, felépítik a vidéki térség erőforrásrendszerét és ebben a folyamatban mutatkoznak meg a szinergiák is. A vidékfejlesztés ennek megfelelően nem választható el a tágabb térséget jelző regionális sajátosságoktól sem, a különböző regionális terekben folyamatosan változó, kibontakozó, feltárló hálózatok eltérő mintázataiban mutatkozik meg. Így, ha a vidékfejlesztési politika célja e hálózatok erősítése, ezzel jelentős mértékben támogathatja a vidéki térségek fejlődését.

A „rural web“ koncepciójának megértése nem egyszerű feladat. Jó néhány ábra segíti a koncepció értelmezését, és a kötet szerzői a különböző fejezetekben körüljárják a rendszer leglényegesebb kategóriáit. A bevezető fejezet azzal a Magyarországon is megszívlelendő megállapítással indul, miszerint Európában a vidékfejlesztés lényegében olyan gyakorlati tevékenységek sorozata, amelyek mögött hiányzik minden elméleti

¹ la.kulcsar@gmail.com

²Circle for Rural European Studies.

hátter. Valószínű, hogy az OECD 2006-os kezdeményezése a vidékfejlesztési tudományos kutatások megújítására is ezen a felismerésen alapult. Ploeg és Marsden felhívják a figyelmet arra, hogy a vidékfejlesztés lényege a vidéki térségek erősítése, életképességének fokozása. Ez pedig nem egyszerűen csak gazdasági, hanem környezeti, kulturális és társadalmi kérdés is. Csak ezen a felfogáson keresztül érhető el, hogy a vidék értékes és hasznos eleme legyen az egész társadalomnak, gazdaságnak.

A „rural web“ a vidéki térségek szereplőinek, erőforrásainak, tevékenységeinek, intézményeinek sajátos kombinációja, amely jellemzi az adott térség politikai, kulturális, gazdasági, szociális helyzetét. Hat fő dimenzióját említik ennek a rendszernek, amelyek mentén empirikusan is elemezhető a „rural web“. Ezek a következők: az *endogenitás*, amelyet nem egyszerűsítenek le csak anyagi jellegű dolgokra, hanem beleértik a vállalkozói kultúrát, a civil kultúrát, az intézmények működésének minőségét, vagy akár az együttműködési készséget, vagy a bizalom jelenlétét. A következő dimenzió az *eredetiség*, amely a megszokottól eltérő ötletek, kezdeményezések, megoldások jelenlétét jelzi és szoros kapcsolatban van a versenyképességgel, de tudjuk, hogy nem mindig népszerű, mivel eltérést jelent a megszokott utaktól, módszerektől. A *fenntarthatóság* dimenziója jól ismert a vidékfejlesztéssel foglalkozók körében. A *társadalmi tőke* kategóriáját sokan sokféleképpen értelmezik. A könyvben a társadalmi tőke fogalma azt a képességét jelenti a személyeknek, csoportoknak, szervezeteknek, intézményeknek, hogy hajlandók együttműködni és közösen cselekedni meghatározott célok elérése érdekében. Az *intézményi struktúrák és működési módszerek* a vidékfejlesztés esetében segíthetik a bizalom kifejlődését, megerősödését, ami viszont a közös cselekvés elengedhetetlen feltétele. Az utolsó dimenzió ebben a modellben az intézményi képesség a *piac építésére, befolyásolására és ellenőrzésére*, beleértve az új piacok megteremtését. Ebben a dimenzióban az egyik fontos kérdés az, hogy a piacon realizált érték hogyan oszlik meg a térben is elkülönülő szereplők között, s a közös cselekvés, együttműködés potenciális hasznai hogyan terjednek.

A hat dimenzió által átfogott modell mint elemzési eszköz a leghasznosabb. A különböző jellegű rurális térségek a modellben rejlő összefüggések különböző típusait reprezentálják. Ezt a kötetben közölt empirikus tesztek is bizonyítják, amelyek szinte az egész Európát átfogó rurális esettanulmányokon alapulnak. Összesen 63 esettanulmányt - köztük két magyart¹ - dolgoztak fel a szakértők, hogy ellenőrizzék a modellt alkotó dimenziók szerepét. A következtetések egyike az volt, hogy azok a vidékfejlesztési törekvések bizonyultak hosszabb távon is sikeresnek, amelyekben a cselekvések és a tevékenységek több dimenzióban is kapcsolódtak egymáshoz. Ha csak egy dimenzióban történnek átalakulások, mozgások, a fejlesztés nem ágyazódik be a

¹Arany Sárféher grape and wine producers' cooperative in Izsak; PGI certified paprika.

társég gazdaságába, társadalmába. Holland és spanyol példák, ráadásul a mezőgazdasági és agrár-környezetvédelmi területen mutatták meg a „rural web“ nem alkalmazásából eredő hibás folyamatokat és kudarcoakat.

Ploeg és Marsden a vidékiség fogalmát, a vidéki társég definícióját a térben és időben változó sajátosságok alapján pozitív értelemben, megközelítésben alkották meg, azaz nem elégedtek meg azzal a negatív definícióval, miszerint a vidéki az ami nem városi. Három kulcsfontosságú elméleti szempontot emeltek ki a vidékiség, a vidéki társég pozitív megközelítésű fogalmánál, kapcsolódva a „rural web“ hat dimenziójához. Ezek a következők:

1. A vidék az a hely, ahol szoros kapcsolat, együttműködés van a társadalom és a természet között, azaz az ember és az élő természet között. Ennek a kapcsolatnak, együttműködésnek számos formája van, a legkülönbözőbb tevékenységekben nyilvánul meg a mezőgazdaságtól a madárfigyelésig és a ökoturizmustól a szabadban való sétálásig.
2. A vidék jellegzetesen a kis és közepes vállalkozások színtere, a szinte felsorolhatatlanul sok pozitív externáliák tere.
3. A vidéken a társadalmi, közösségi és intézményi jellegzetességek a természeti erőforrások nem piaci jellegű cseréjének gazdag formáit hozták létre és működtetik, a szolidaritás és a reciprocitás elvének megfelelően².

Az egyes fentebb említett dimenziókat külön - külön tanulmány tárgyalja és részletezi ezt követően a „rural web“ koncepciójának megfelelően. Így találhaunk egy tanulmányt a fenntarthatóság értelmezéséről³ vidéki környezetben, a vidéki gazdaság és gazdasági folyamatok endogén jellegét elemző írást⁴ az eredetiségről, mint a vidék dinamikájának elengedhetetlen feltételéről szóló elemzést⁵, a társadalmi tőke vidékfejlesztésben betöltött szerepét⁶ értelmező, valamint a intézmények működését⁷, a piacok építését érintő⁸ tanulmányokat.

²Mindhárom szempont Magyarországon is megfelelő elemzési eszköz a vidék tanulmányozásához. Lásd pl. Brown - Kulcsar: Household Economic Behavior in Post Socialist Rural Hungary. Rural Sociology. June 2001. 158-180 p.

³Sonnino - Kanemasu - Marsden: Sustainability and rural development.

⁴Oostinide - Van Broekhuizen - Brunori - van der Ploeg: The endogeneity of rural economics.

⁵Oostinide - van Broekhuizen: The dynamics of novelty production.

⁶Tisenkopfs - Lace - Mierina: Social capital

⁷Knickel - Schiller - Vihinen - Weber: New institutional arrangement in rural development

⁸Vihinen - Kröger: The governance of markets.

A kötet egy szintézist adni szándékozó tanulmánnyal folytatódik, amelyben a szerzők⁹ a hat dimenziót elemző írások tapasztalatait foglalják egységbe. Megállapítják, hogy a „rural web“ koncepciója egy érvényes megközelítés a fenntartható vidékfejlesztés elemzéséhez, a másik igen lényeges előnye pedig szerintük az, hogy a „rural web“ modell egy módszertani eszköz is egyben az eltérő utat járó vidéki térségek összehasonlító elemzéséhez. Harmadszor, de nem utolsósorban a „rural web“ diagnosztikai eszköz is, amelynek segítségével feltárhatók különböző vidékfejlesztési minták lehetőségei és korlátai.

A könyv a szerkesztők néhány oldalas reflexióival zárul, amelyben kiemelik a „rural web“ modellben tapasztalható változásokat, átalakulásokat, valamint az alkotó dimenziók integráltságának regionálisan is eltérő tapasztalatit. Végezetül a vidékfejlesztéssel foglalkozó kutatókat további munkára és főként együttműködésre biztatják

Az „Unfolding Webs“ fontos hozzájárulás a vidékfejlesztés elméleti kereteinek tisztázásához és egy vidékfejlesztési elmélet kialakításához, megfogalmazásához. Ugyanakkor a vidékpolitika kialakításában szerepet játszó szakembereknek is fontos figyelmeztetés: a tudományos kutatások és az elméleti megközelítések nem felesleges tevékenységek, de nem is csak díszítő elemek a politikai érdekfolyamatokkal szabdaltnak a vidékfejlesztés „tortáján“.

⁹Ventura - Brunori - Milone - Berti: The rural web: A synthesis.